

Бурковська А. В., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ORCID ID: 0000-0003-4158-1721

e-mail: burkovskaya@mnau.edu.ua

Шевченко В. М., здобувач вищої освіти, Миколаївський національний аграрний університет, Україна

Особливості валютного регулювання в Україні

У статті проведено аналіз нових правил валютного регулювання та валютного контролю в Україні, які набули чинності 7 лютого 2019 року. Розглянуто перспективи подальшого розвитку законодавства України у сфері валютного регулювання та валютного контролю. Проаналізовано основні фактори, що впливають на зміну валютного законодавства України. Досліджено, що нове валютне регулювання передбачає визначення прав та обов'язків кожного суб'єкта господарювання з урахуванням тенденцій розвитку сучасного бізнесу не лише в Україні, але й за кордоном. Представлено внесок відомих вчених у нормативно-правові основи здійснення грошово-кредитної політики та валютного контролю на державному рівні. Проаналізовано причини переходу Національного банку України від системи тотального валютного контролю за кожною проведеною операцією до валютного нагляду та визначено принципи його побудови.

Ключові слова: валютне регулювання; валютний контроль; валютна політика; валютне законодавство; суб'єкти валютного регулювання.

Burkovskaya Alla, PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Mykolayiv National Agrarian University

Shevchenko Valeriya, Applicant for Higher Education, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Ukraine

Features of Currency Regulation in Ukraine

Introduction. *Despite the fact that most countries in the world today are increasingly using market levers to manage economic processes, the need for quality regulatory support for such management by the state is growing. This is explained by the fact that market mechanisms function more effectively when the state creates the necessary legal environment, which not only determines the rights and obligations of each economic entity, but also takes into account the trends of the modern scientific paradigm in the sphere of state regulation of the economy. That is, the state through the improvement of legislation is able to promote the development of market relations, including in the currency field.*

Purpose. *The main purpose of the research is to analyze the new rules of currency regulation and currency control in Ukraine.*

Results. *The article analyzes the new rules of currency regulation and currency control in Ukraine, which came into force on February 7, 2019. Prospects for further development of Ukrainian legislation on currency regulation and currency control are considered. The main factors influencing changes in the currency legislation of Ukraine are analyzed. It has been researched that the new currency regulation provides for determination of the rights and obligations of each economic entity, taking into account the trends of modern business development not only in Ukraine but also abroad. The contribution of well-known scientists to the legal framework of monetary policy and currency control at the state level has been studied. The reasons of transition of the National Bank of Ukraine from the system of total currency control for each conducted operation to currency supervision are analyzed and the principles of its construction are determined. Based on the analysis of changes in the system of currency regulation and currency control conducted in this article, the main goal of the National Bank of Ukraine is determined.*

Conclusions. *The analysis of changes in the system of currency regulation and currency control conducted in this article gives an opportunity to determine the main purpose of the National Bank of Ukraine. The bottom line is that the basic condition for simplifying the business and improving the investment climate in Ukraine, the increase of foreign capital and sustainable economic growth is the removal of all available restrictions and the transition to the free movement of capital regime. It is too early to conclude on this point. In the future, the pace of improvement of macroeconomic and financial conditions in Ukraine will be indicators of the effectiveness of the changes.*

Keywords: currency regulation; currency control; monetary policy; currency legislation; subsidy for currency regulation.

JEL Classification: F31.

Постановка проблеми. Попри те, що більшість економічними процесами, потреба в якісному країні світу в сучасних умовах господарювання дедалі нормативно-правовому забезпеченні такого управ- більше використовують ринкові важелі управління ління зі сторони держави помітно зростає.

Пояснюється це тим, що ринкові механізми функціонують ефективніше тоді, коли держава створює необхідне правове середовище, яке не тільки визначає права та обов'язки кожного економічного суб'єкта, а й враховує тенденції розвитку сучасної наукової парадигми в сфері державного регулювання економіки. Держава через удосконалення законодавства здатна сприяти розвитку ринкових відносин, зокрема і у валютній сфері.

На сьогодні в Україні відбулися зміни правил валютного регулювання, контроль яких здійснюється Законом України «Про валюту і валютні операції» №2473-VIII від 21.06.2018 р. (далі — Закон про валюту). Цей Закон став центром такого регулювання, замінивши собою розгалужену систему нормативно-правових актів, яка існувала в минулому. Втратив чинність Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» №15-93 від 19.02.1993 р., Закон України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» №185/94-ВР від 23.09.1994 р., а також низка інших підзаконних нормативно-правових актів з питань платіжної дисципліни, повернення в Україну валютних цінностей тощо.

Варто зазначити, що останнім часом значні зміни валютного регулювання та валютного контролю відбувалися під впливом Європейського Союзу. Підписана Угода щодо асоціації між Україною та ЄС передбачає адаптацію українського законодавства до Директиви Ради ЄС 88/361/ЄЕС «Щодо імплементації ст. 67 Договору» від 24.06.1988 р. (вільний рух капіталу) та фактично зняття будь-яких заборон в обмеженні руху капіталу, що здійснюється між громадянами, які постійно проживають у державах-членах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченню нормативно-правових основ реалізації валютної політики та валютного контролю на рівні держави присвятили свої праці багато відомих науковців серед яких: Т. Бабійчук [1], Г. Веріга [3], Є. Власенко [5], Д. Лук'яненко [7] та інші. Проблеми правового регулювання валютних відносин в Україні актуалізувалися в роботах О. Клименко [8], Г. Веріга [4], В. Дячек [6], О. Бартош [2] та інших. Попри численні надбання теоретичного та практичного характеру в сфері дослідження валютних відносин, окремі питання, зокрема, що стосуються інституційного та правового забезпечення валютного регулювання в Україні, є недостатньо розкритими.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є характеристика валютного регулювання та валютного контролю в Україні у 2019 році, виявлення проблем правового регулювання та формування науковообґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства у цій сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. 7 лютого 2019 р. набув чинності Закон України «Про валюту та валютну діяльність», а також нові

нормативно-правові акти Національного банку України (НБУ). Вони орієнтовані на значну лібералізацію обігу іноземної валюти на території України і спрямовані на залучення більшої кількості інвестицій в Україну та прискорення подальшого економічного зростання.

Однією з найбільш очікуваних змін було скасування обов'язкової реєстрації іноземних позик у НБУ. Раніше жодна кредитна угода з іноземними кредиторами не могла відбутися без реєстрації в НБУ, що, як правило, забиало багато часу і вимагало від українських позичальників надати НБУ значну кількість підтверджуючих документів. Починаючи з 7 лютого 2019 року, для отримання боргового фінансування за межами України не потрібна реєстрація іноземних позик. Натомість, банківські установи, які обслуговують такі позики, просто зобов'язані повідомити НБУ про кредитну угоду, дізнавшись про неї (або на підставі повідомлення позичальника, або коли перший банк здійснює виплати за цим кредитом). Інформація про іноземні позики зберігається у спеціальній базі даних НБУ (автоматичній інформаційній системі «Кредити нерезидентів»).

Водночас, згідно з новими регламентами НБУ, виплати за кредитом можуть здійснюватися обслуговуючим банком лише за умови, що в ньому є вся кредитна документація та умови, які вже відображені в базі даних НБУ. Отже, з практичної точки зору, позичальники все ще зобов'язані повідомити обслуговуючий банк про майбутній кредит до здійснення будь-яких операцій, а також про будь-які зміни в суттєвих умовах кредитної документації.

Відповідно до нової процедури, український резидент, який бажає отримати іноземне фінансування, повинен звернутися до своєї банківської установи та повідомити банк про намір використовувати рахунок у цьому банку як розрахунковий за кредитною угодою з кредитором-нерезидентом, а також надати відповідну інформацію та документи. Після того, як банк отримає всю необхідну інформацію, у нього є п'ять робочих днів для подання повідомлення в нову базу даних.

Однак, на відміну від скасованих правил, нові нормативні документи не визначають документів/інформації, які слід подавати до банку. Натомість у ній перерахована інформація, яка повинна бути зазначена у повідомленні, що, серед іншого, включає умови фінансування та посилання на основні фінансові документи, а також будь-які інші документи, пов'язані з реалізацією проекту та валютними операціями в ньому. Отже, подібно до раніше існуючої реєстрації іноземних позик, нова процедура сповіщення вимагає від українських позичальників тісно співпрацювати з банком задовго до запланованих виплат, щоб уточнити пакет документів, що подаються, та будь-які інші вимоги банку.

Оскільки максимальна процентна ставка за виплатами за кредит, яка застосовувалася протягом

більш ніж десятиліття, скасована, сторони кредитних договорів очікують більшої гнучкості у застосуванні структури фінансування, що відповідає їх комерційним намірам.

У своїх листах НБУ рекомендує оцінити відповідність процентної ставки умовам ринку на основі двох основних критеріїв: базової ставки, визначення вартості фінансування у відповідній валюті на міжнародному/місцевому ринках (наприклад, LIBOR або ставка дисконтування відповідного центрального банку країни та додаткова маржа, що відображає ризики, пов'язані з українським ринком та конкретними позичальниками).

Процентна ставка – це ще одне питання, яке українські позичальники повинні погодити зі своїм банком перед реалізацією нового проєкту фінансування. Сторони кредитного договору повинні включати відповідні захисні положення в договори, щоб уникнути порушення своїх зобов'язань у разі затримок, спричинених додатковою перевіркою банку.

Починаючи з 7 лютого 2019 року, позичальники-резиденти також можуть накопичувати іноземну валюту на своїх поточних рахунках за умови, що ці кошти використовуються виключно для погашення іноземних позик. Такі кошти можуть накопичуватися протягом періоду позики і не використовуватись для її цілей, а автоматично продаватися обслуговуючим банком. Такий підхід допоможе позичальникам захистити ризик коливання валюти, який раніше міг би значно зменшити привабливість іноземних позик.

Нові валютні правила надають набагато більше свободи бізнесу щодо розрахунків за імпортно-експортними операціями. Тому одним із найважливіших нововведень, який стосувався майже кожного, було продовження терміну врегулювання експортно-імпортних операцій з 180 днів до 365.

Перелік підстав для звільнення від штрафних санкцій також розширений і тепер включає: обставини непереборної сили, схвалення розгляду позову міжнародним комерційним арбітражем або прийняття компетентними органами відповідної держави документа про стягнення заборгованості на користь резидента в досудовому провадженні.

Раніше лише рішення щодо українських судів, Міжнародного комерційного арбітражного суду або Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України могли вважатися підставою для звільнення від відповідальності.

Крім того, в регламенті НБУ було запроваджено поняття «незначна сума валютних операцій» (до 150000 грн). Отже, банки не здійснюють моніторинг експортно-імпортних операцій, обсяг яких не перевищує ліміт, відповідно, банки не вимагають подання документів, що підтверджують розрахунки за такими операціями.

Нормативно-правові акти НБУ не знімають відповідальності за будь-які порушення відстрочення

поставки терміном у 180 календарних днів з дати митного оформлення товару (у разі експорту товару), підписання акту прийому-передачі (у разі експорту робіт, транспортних послуг) або здійснення авансового платежу (у разі імпорту товару, робіт чи послуг). У разі порушення такого періоду все ще залишається пеня у розмірі 0,3% від угоди за кожен день прострочення.

Попри те, що було введено чимало обмежень для операцій з іноземною валютою, нові норми все ще вимагають від українських банків додатково перевіряти більшість операцій з іноземною валютою. Це правило стосується більшості платежів, які здійснюються за кордоном громадяни України.

Зокрема, банки зобов'язані провести додаткову перевірку будь-якого переказу в іноземній валюті:

- за договором транскордонної позики;
- на репатріацію дивідендів нерезиденту;
- на репатріацію коштів нерезиденту, отриманих від продажу корпоративних прав;
- для інвестицій за межами України;
- у будь-якому іншому випадку, який банк вважає необхідним.

Процес такої перевірки включає: вивчення фінансової звітності сторін угоди; аналіз джерел коштів; оцінку відповідності операцій звичайній підприємницькій діяльності сторін; визначення кінцевих вигідних власників сторін.

Враховуючи значні штрафи, які можуть бути накладені на банки за порушення процедури моніторингу, вони, як правило, ретельно вивчають усі підтверджуючі документи щодо операцій, що не входять до сфери незначних.

Серед головних пріоритетів Національного банку – зняття низки обмежень, які створюють найбільше додаткових труднощів для ведення зовнішньоекономічної діяльності і стримують нові іноземні інвестиції в Україну. Це насамперед:

- поступове зниження і скасування вимог до обов'язкового продажу валютної виручки;
- скасування вимоги щодо попереднього резервування коштів для купівлі іноземної валюти (купівля на умовах T+1);
- зниження та/або скасування ліміту на репатріацію дивідендів;
- скасування граничних строків розрахунків за операціями резидентів з експорту та імпорту товарів, але не раніше прийняття законопроекту щодо протидії BEPS;
- скасування заборони на купівлю іноземної валюти за кредитні кошти;
- скасування додаткового нагляду за взаємозаліком валютних зобов'язань;
- підвищення і скасування ліміту на купівлю фізичними особами готівкової іноземної валюти в межах 150 тис. грн/день [9].

Ділове середовище особливо відмітило скасування найсуворішої санкції за порушення валютних вимог – припинення зовнішньоекономічної діяльності. Однак,

відповідно до Закону України «Про валюту та валютні операції» Державна фіскальна служба уповноважена застосовувати штрафні санкції до юридичних осіб у розмірі до 100% від операцій, здійснених з порушенням валютного законодавства.

Попри те, що НБУ заявив про намір зменшити тиск на валютний ринок, низка обмежень залишається чинною, зокрема:

– репатріація дивідендів не може перевищувати 7 млн євро на календарний місяць;

– репатріація коштів, отриманих іноземними інвесторами від продажу цінних паперів, корпоративних прав в українських компаніях або зменшення статутного капіталу дочірнього підприємства, не може перевищувати 5 млн євро на календарний місяць;

– обов'язковий продаж виручки в іноземній валюті в розмірі 30 %;

– іноземну валюту неможливо придбати за допомогою позикових коштів у гривні [10].

Відповідно до регламенту НБУ, такі обмеження припиняться лише після того, як український фінансовий ринок знову стане стійким.

Попри інші обмеження, ділова спільнота, безумовно, отримала можливість скористатися ліберальним контролем над валютою, а також використовувати її для прискорення подальшого економічного зростання.

Висновки. Під впливом нової системи валютного регулювання та валютного контролю Національний банк України відмовився від системи тотального валютного контролю за кожною проведеною операцією на валютний нагляд, який побудовано за принципом «більше ризиків – більше уваги, менше ризиків – менше уваги».

Проаналізовано, що змінена система валютного регулювання та валютного контролю передбачає значну кількість послаблень, які мають позитивний вплив на інвестиційну привабливість України та покращують умови ведення бізнесу.

Література:

1. Бабійчук Т. П. Роль та значення валютного ринку в функціонуванні економіки держави. *Торгівля, комерція, підприємництво*. 2013. № 15. С. 90-93.
2. Бартош О. М. Валютне регулювання в умовах сьогодення. *Фінансовий простір*. 2018. № 2(30). С.8–13. URL: <https://fr.cibs.ubs.edu.ua/files/1802/18botmvus.pdf> (дата звернення: 01.09.2019).
3. Веріга Г. В. Критичний огляд категорій валютного ринку та аналіз підходів до його регулювання. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2015. № 1. С. 34-55.
4. Веріга Г. В. Механізми регулювання валютного ринку та аналіз ефективності їх інструментів. *Економічний часопис XXI*. 2015. № 9-10. С. 68-72.
5. Власенко Є. Ю. Державне регулювання валютного курсу в сучасних економічних умовах. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2012. № 3. С. 75-79.
6. Дячек В. В. Аналіз ефективності методів валютного регулювання у сучасних умовах міжнародної економічної. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. №24. С. 22-25.
7. Лук'яненко Д. Г. Міжнародна економіка : навчальний посібник. К. : КНЕУ. 2014. 762 с.
8. Клименко О. М. Інструменти реалізації валютної політики НБУ. *Науковий вісник Академії муніципального управління*. 2014. № 1. С. 80–88.
9. Валютний контроль по-новому: що змінилося? URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/bankivske-ta-finansove-pravo/valyutniy-kontrol-ponovomu-shcho-zminilosya.html> (дата звернення: 01.09.2019).
10. Національний банк затвердив нову систему валютного регулювання та оприлюднив дорожню карту валютної лібералізації. URL: <https://bank.gov.ua/news/all/natsionalniy-bank-zatverdiv-novu-sistemu-valyutnogo-regulyuvannya-ta-oprilyudniv-dorojnyu-kartu-valyutnoyi-liberalizatsiyi> (дата звернення: 01.09.2019).

References:

1. Babichuk, T. P. (2013). The role and importance of the foreign exchange market in the functioning of the economy of the state. *Torhivlya, komertsiya, pidpryyemnytstvo*, 15, 90-93.
2. Bartosh, O. M. (2018). Currency Regulation in the Current Conditions. *Finansovyy prostir*, 2 (30), 8-13.
3. Veriga, G. V. (2015). Critical review of foreign exchange market categories and analysis of approaches to its regulation. *Collection of scientific papers of the National University of the State Tax Service of Ukraine*, 1, 34–55.
4. Veriga, G. V. (2015). Mechanisms of regulation of the currency market and analysis of the effectiveness of their instruments. *XXI Economic Journal*, 9-10, 68–72.
5. Vlasenko, E. Yu. (2012). State regulation of the exchange rate in modern economic conditions. *Uzhgorod University Scientific Bulletin*, 3, 75–79.
6. Dyachek, V. V. (2017). Analysis of the effectiveness of currency regulation methods in the current conditions of international economic. *Scientific Bulletin of Kherson State University*, 24, 22-25.
7. Lukyanenko, D. G. International Economics (Textbook). Kiev: KNEU.
8. Klimentko, O. M. (2014). Instruments of NBU Monetary Policy Implementation. *Scientific Bulletin of the Academy of Municipal Administration*, 1, P. 80–88.
9. Currency control in a new way: what has changed? Retrieved from: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/bankivske-ta-finansove-pravo/valyutniy-kontrol-ponovomu-shcho-zminilosya.html>

10. The National Bank has approved a new system of currency regulation and has published a currency liberalization roadmap: website. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/news/all/natsionalniy-bank-zatverdiv-novu-sistemu-valyutnogo-regulyvannya-ta-oprilyudniv-dorojnyu-kartu-valyutnoyi-liberalizatsiyi>
-

Ця робота ліцензована Creative Commons Attribution 4.0 International License